

საქართველო ფურცელი

სურათებიანი ჟამათები

გაზეთის № 364

ლაგატივის № 65

კვირა, 23 აგვისტო 1915 წ.

ვარლამ გელოვანის გარდაცვალების ნახევარი წლის უსრულების გამო

ვარლამ გელოვანი სტუდენტობის დროს.

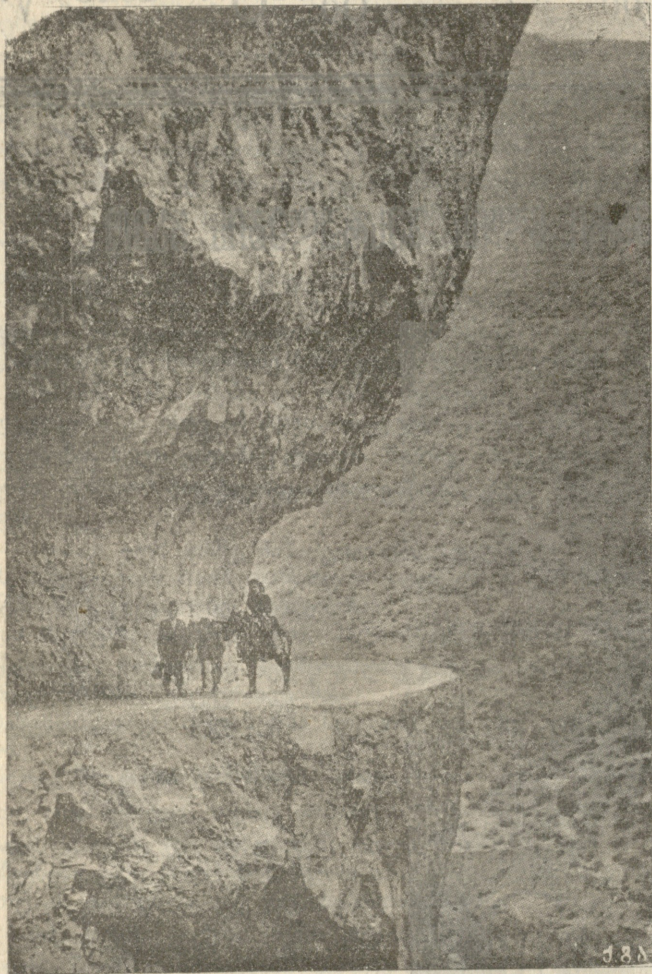
ვარლამ გელოვანი ბავშვობაში
(სდგას მარჯვნივ).

ვარლამ გელოვანი მოწაფეობის
დროს (ზის).

სამაჰმადიანო საქართველო

ანუ ძველი მესხეთი

ბათუმის მილამოვაში. არდნუჯის გზა.

ვუპლზნი ჩეჰს ძეჰს

ვაჟა-ფშაველას

სიკვდილი აღარ მახსოვდა,
 მითომ ძმა ვნახე მომჩალი*)
 ცხენით აფხუშო**) მოვიდა,
 გამოვეგებე საწყალი,
 ძალიან დაწუხებული,
 როგორც მზისათვის დამზრალი.
 ხელი მოვხვიე, ვაკოცე,
 უნდა დამესვა მაშვრალი.
 შევხედე: თქრიალი დადგა—
 ჯართ აივსო სახლკარი.
 ეძგერნენ შესაპყრობადა.
 იმან მანიშნა: „დაჰკარი!“
 დავსჰყივლე გაცოფებულმა,
 ამოვიწვადე ხანჯარი:
 „გაუშვით, თორემ თავზედა
 დაგეცით სისხლის ავდარი“.

ამ დროს ყორანი მოფრინდა,
 ვაჟა შეისვა მხრებზედა
 და ცისა სივრცეში გაჰქრა
 ერთის თვალისა წამზედა.
 უჩინარ იქმნა ჯარიცა
 იმავე ყორნის კვალზედა.
 გამომეღვიძა, ვსტიროდი,
 კრემლი მდიოდა თვალზედა.
 ძნელია მგლოვიარობა,
 ისაც საყვარელს ძმაზედა.
 როსნამდე უნდა გიგონო,
 მიწა მიყრილი ტანზედა,
 მუდამ მოუვალს გელოდო,
 თვალი მეჭიროს გზაზედა;
 ჩუმად და ცხადად ვიტირო,
 გული ვაბჯინო ქვაზედა?

ბაჩანა.

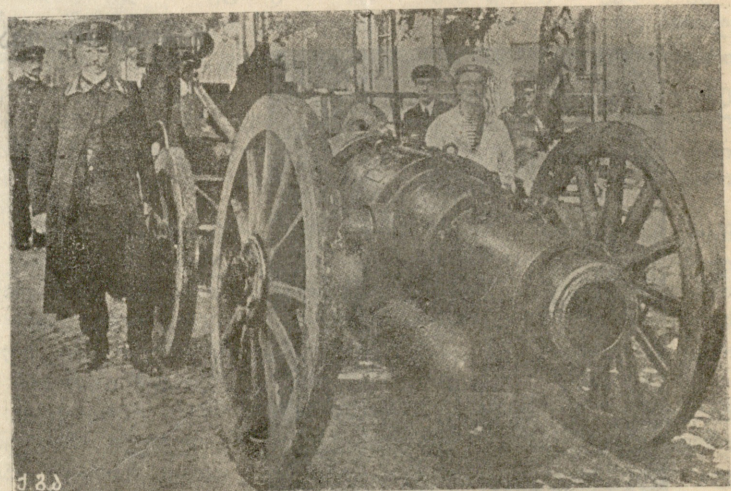
*) ძმა—ვაჟა-ფშაველა.

**) აფხუშო—ადგილი, სადაც მე ვსცხოვრობ.

საერთაშორისო ომი

უმალღეს მთავარსარდლის შტაბის უფროსად ნამყოფი გენერალი იანუშკაჰვიჩი დანიშნული კავკასიის მეფის მოადგილის თანაშემწედ.

ავსტრიელების საალყო ზარბაზანი.

პრაპ. ნიკოლოზ ჯავთარაძე
(დაჭრილია)

პრაპ. მიხეილ სიდამონ-ერისთავი
(დაჭრილია)

კორნეტი თავ. ნიკოლოზ ამილა-
შვარი

პრაპ. ზაქარია ორჯონიკიძე
(დაჭრილია)

სიკვდილი

ნოველა, გ. ფონ-ომპტედისა.

საათი სდგას; ღამის წყვილიაღში სულ შეჩერდა ისრის სრბოლა... აღსრულდა!.. და ისარი კვლავ დაიძრა თუ არა, ნელა, წუთიცი გაფრინდა.

ჰიოტე.

მახსოვს, პატარაობისას პირველად რომ ვნახე მიცვალებული. იოტის ოდენა შეგნება არ დამბადებია, რომ აღამიანის მთელ არსებობას წერტილი დასმოდა, არც თუ ბუნდოვანი წინაღობა მანც აღმძვრია ამ მოვლენის სილიადისა. ეს ჰმუნდენში მოხდა, მონასტრის ეკლესიაში. ცნობის-მოყვარეობისა გამო შევედით ბავშვები შიგ. სანთლის გაღვლილებულმა შუქმა, ღია კარებში რომ გამოდიოდა და ქუჩის საღამოს მყუდროებასა და ბინდს არღვევდა, მიგვიზიდა. შევედით და უცებ თვალში გვეცა მთავარ საკურთხეველის წინ, შემალღებულ ადგილზე მიცვალებული. ბერის უბრალო ანაფორა ეცვა, გულ-ხელი დაეკრიფა და სანთელივით დამდნარ ხელში ჯვარ-ცმა ეჭირა. სანთლის შუქს მიცვალებულისათვის ბრწყინვალე სუღარა გადაეფარებინა.

როგორც იყო მოვახერხეთ, მივედით სულ ახლო და დაწვრილებით დავათვალიერეთ ეს უცნაური მოვლენა... რადგანაც ეს ნამდვილი სასწაული მეგონა, რაღაც აუხსნელი, განუმატებელი, დიდხანს შევკურბდები გაქვავებულს, ცოტა ჩამომხმარ სახეს, ერთი წვეთი სისხლი რომ აღარ ემჩნეოდა და ვერ გამეგო, ის კაცი რაღად იწვა, რატომ არ გაახელდა თვალს, არ აღგებოდა... შთაბეჭდილებას ახდენდა ჩემზე მრავალი სანთელი, ბერების გალობა, მლოცველები. არ მეპარებოდა ყურიდან პატრუქების ტკაცუნიც და ისიც, რომ ერთი სანთელი გვერდზე იყო გადაწვენილი; მსხვილი ცრემლებივით ჩამოდიოდა სანთელი და ძირს დაცემისას, იყიდებოდა. ნაკლებ თანაგრძობას იწვევდა ჩემში ის, რაც ჩემ წინა ხდებოდა და მინდოდა მხოლოდ ის სანთელი როგორმე განესწორებინა.

მე ვერ მივწვდი, ვერ შევიგენ სილიადე სიკვდილის. მერმე ვთხოვე ჩვენებს ახსნათ ის ჩემთვის. მაგრამ ჩვენებს არ უნდოდათ ჩემი ბავშვური სული შეეძრწუნებინათ და ისე, გაკვრით შეეხნენ მხოლოდ საკითხს. ვერ გავიგე მანც. და ბუნდოვანი შიში, ტკბილ საკმლის სუნზე და იმ უძრავ, ყვითელ კაცზე, სანთლის დედოფალასავით რომ იწვა, მოგონებას რომ იწვევდა ჩემში, ღრმა, წმინდა ნერვიულ ზიზღად გადაიქცა და გულში აღმიძრა ზარი შიშისა ჩემი, შეუფენებელი...

ესეც შემდეგ მოხდა. ერთხელ ბავშვები სასეირნოდ გაგზავნეს ლაქიასთან ერთად. იმას რაღაცა საქმე ჰქონდა მრეცხავ დედაკაცთან, თრაუფის ნაპირზე რომა სცხოვრობდა, 'სადაც მდინარე ტბას ერთვის. ჰაერში შემოდგომის სიგრილეს გაეშალა ფრთები. თითქოს ძვალბილში ატანდა სიგრილე იგი მეტადრე აქ, რადგან მდინარე

სწრაფად მოშუოდა, წინწკლები ნისლად აღიოდა მალა და მერმე სცრიდა. არ ვიცი რად, ცდა მოგვიხდა და ჩვენმა ლაქიამ პატარა სულ უბრალოდ მოწყობილ ოთახში შეგვიყვანა. უკან, ოთახში საწოლი იდგა. ხის ჩარჩო ჰქონდა ზემოდან და მერმე ჩარსავი გადაფარებული, იმ მხარეში საწოლებს ხშირად ამგვარ სახურავებს უკეთებენ ხოლმე.

ფანჯარასთან იჯდა ერთი მრეცხავთავანი და ვაშლსა სკამდა. ოთახში დამპალი ხილის სუნე იდგა. რაკი ოთახი პატარა იყო და სკამებიც საკმაო არ იყო, იქ მყოფმა ერთ-ერთმა ქალწულმა სიცილით მტაცა ხელი ხელზე და ჩარჩოზე ჩამომსვა, საწოლს რომა ჰქონდა გადაფარებული. მაგრამ დამპალმა ჩარსავმა ვერ დამიმარა, ჩინია და მე ქვეშ ჩავარდი.

მაგრამ არ გვეგონოთ რბილ ლოგინზე დავეცი, არა, რაღაცა მაგარი დამხვდა ქვეშა. ლოგინს დავხედე და... უცებ დაღმეპილი, ყვითელი, ბებრის ხელი დავინახე...

შიშის ზარი დამეცა აუწერელი. როგორც იყო ამოვფოფხდი და კარებს ვეცი. ქალები ხარხარებდნენ. მე კი ხმა-მალა ვყვიროდი. სწორედ იმ ალაგას, სადაც ჩარჩო გაწეულიყო და მე ჩავარდი, თხელ ქსოვილში ნათლად მოსჩანდა სახე და ვეება ცხვირი. ეს ამ ქალების დედა ყოფილიყო, რომელიც იმ ღამეს გარდაცვლილიყო.

შიშმა შებოქა მთლად ჩემი ნორჩი გული და სული უმანკო ამიფორიაქა

სიკვდილის ზარი აღარ მცილდებოდა იმის შემდეგ. წამოვიზარდე, მაგრამ შიში იგი, ციებ-ციხლების მომგერელი, არა მშორდებოდა.

პაპა მომიკვდა. ყველა შვილი-შვილები გაყინულ ხელზე ჰკოცნიდნენ, — მე არ მივკარებებარ. ვგრძობდი მხოლოდ, რომ იმისი სხეული ჩემთვის უცხო იყო, მეზიზღებოდა, მეზიზღებოდა... სულ ის მეჩვენებოდა, თითქოს ცივი, მომჩარული ხელებით ის ზურგში მწვედებოდა. დარდიც, ვარამიც მის გარდაცვალებით გამოწვეული, შთანთქა შიშმა, მე რომ დავეპყარი და შევებოქე.

ვერ წარმომიდგენა, როგორ შეიძლებოდა მიცვალებული მყვარებოდა. შემდეგ, ცხოვრებაში, იგივე ზარი სიკვდილისა მდევნიდა მე. ახალ-ახალი, სხვა და სხვა შემთხვევა მას ჰკვებავდა, აძლიერებდა.

ერთხელ ღრუზდენის ძველ სიმაგრის ახლოს „ფუტბოლსა“ ვთამაშობდით ბავშვები. ბურთი უცებ ძლიერ გაჰკრეს, სათამაშო მოედნის იქით გადავარდა და თხრილის ნაპირას დაეცა, სიმაგრეს რომ ჰქონდა ირგვლივ შემოვლებული. მაგრამ ბურთი აქ არ გაჩერებულა. გაგორდა პატარა კიდეც და თხრილში ჩავარდა... კისრის ტეხით ჩაეყე პირველი მე. სისხლი მიდუღდა ძარღვებში, ძალა მოჭარბებული მქონდა და კუნტრუშით დავექანე თხრილის ფერდოზე. მიწა იშლე-ბოდა, ფეხი მიტურდებოდა, წამისრიალდა კიდეც და როცა შევიმაგრე თავი და შევიჩრდი, გვერდით მიცვალებული დავინახე. ალბად მოქანცულიყო, სიცოცხლე მოსძაგებოდა, ამოერჩია ეს განმარტოვებული ადგილი, სიცოცხლესთან ანგარიში გაესწორებინა და თავი მოეკლა.

დიდხანს მიღვა ხოლმე ამის შემდეგ თვალწინ იმის გაჭეჭილი თავი. მთელი წლობით ვეღარ აღმომეფხვრა ეს სურათი გონებიდან. საშინელი, დაბრუნებული კბილები, დაფლეთილი სხეული, დაწყვეტილი ძარღვები რილშიც კი მელანდებოდა და მთელი კვირები მღვიძარესაც უკან მღევდა.

გაიარა მრავალმა წელმა. დავმშვიდდი უფრო. ბავშვობის შთაბეჭდილებანი განქარდნენ, ყრმობის საშინელი მოჩვენებანი მიმქრალდა, მაგრამ შიში სიკვდილისა მაინც სიცოცხლობდა ჩემში. ყოველნაირად ვცდილობდი მიცვალებული არ მენახა და საგანგებოდ ვერიდებოდი რაიმე ამგვარ შემთხვევას.

და დახე, ბერლინზე რომ გავიარე, ერთხელ, მძიმედ შეიქმნა ავად ჩემი საუკეთესო მეგობარი, მშვენიერი, კარგი, სათნო ადამიანი, მართალია გარეგნობით უსახური, მაგრამ კეთილშობილი, დიადი სულისა. იმის სიცოცხლის უკანასკნელი ჟამი იმის თავთან გავატარე სადა, უბრალო საწოლთან, მესამე ხარისხიდან სასტუმროში, რადგან მეგობარი ძლიერ ხელმოკლე იყო.

სრული დამშვიდებული მელაპარაკებოდა ის, — ფრიად თავ შეკავებული, თითქმის მხიარული. იცოდა, რომ აღსასრული ახლო იყო და მეორე დღემდე ვეღარ გააღწევდა. ბევრი რამ კი უნდა მოგველაპარაკა, ვიდრე სული ამოხდებოდა. მშობლები, მახლობლები არა ჰყავდა, მაგრამ უნდოდა იმათთვის გაეყო თავის მცირედი რამ, რაცა ჰქონდა, რომელიც ცხოვრების ასპარეზზე შეჰყოფდა და მისთვის თანაგრძნობა განეზიარებინათ. ამას გარდა ცოტა რამ იმაზეც უნდოდა მოეხდინა განკარგულება, რომ სასტუმროს პატრონისათვის ზარალი აენაზღაურებინათ, რომელიც მას იმისი სიკვდილით მოუვიდოდა. დამშვიდებული მიამბო ავადმყოფმა, რომ სასტუმროს პატრონი თხოულობდა, მე საავადმყოფოში გადავიყვანე და აქ არ მომკვდარიყავი, მაგრამ ექიმმა არა ჰქმნაო.

— აქ რომ მოგვედგე, — სასტუმროს პატრონი იძულებული იქმნება ხელ-ახლად გააკრას ქალღიბლი ოთახის კედლებს და მოწყობითაც ახლად მოაწყოს დგამით. ამიტომ იზრუნე როგორმე, სასტუმროს პატრონი ხელმოკლე კაცია და ზარალი არ მოუვიდესო.

აღუთუქვი ყველაფერი ისე მომეწყო, როგორც საჭირო იყო. შემდეგ იმაზე ჩამოვადგეთ ლაპარაკი, რომ ექიმი მოვიდოდა და რომ უეჭველია იმას თავისი საქმე კარგად ესმოდა. უკვე ძლიერ იყო დაგვიანებული და შეგვიბრდა იგი, რომ მეორე დღეს, რაც შეიძლებოდა ადრე მოვიდოდა.

ბოლოს სიკვდილზე ჩამომიგდო ბაასი ავადმყოფმა. კარგად იცოდა, რომ მე სიკვდილისა ძალიან, ძალიან მეშინოდა და რომ დავერწმუნებინე — იგი ასევე ცოცხალი იყო, თავისი გამხმარი ხელი გამომიწოდა და მაჯა გამასინჯინა.

შემდეგ, თითქოს ცოტა ხმის კანკალით, მკითხა — შემეშინდება იმისი, როცა მოკვდება, თუ არა.

— არა, არ მოკვდება მეთქი — და ქვეთინი ამივარდა. ცრემლმა ჩამიხრჩო სიტყვა ყელში.

მაგრამ მეგობარმა მხოლოდ თავი ჩაიქნია სევდიანი. კარგადა გრძნობდა, კარგად იცოდა, რომ ვეღარ იხილავდა, მზე როგორ შემოუჭყიტავდა იმის ჰაწია ოთახში.

და სიკვდილზე ბაასს განაგრძობდა.

სცდილობდა დავემშვიდებინე, ვენუგეშებინე. სიკვდილი არ მაწუხებდა, სიკვდილისათვის მზადა ვარო. და შემდეგ ნელა, გაუბედავად თითქმის მორცხვობით, თითქოს დასაძრახისი იყო ის, რაც უნდა ეთქვა, დაილაპარაკა:

— არ გეგონოს, რომ სიხარულით მივდივარ ამ ქვეყნიდან, სიამოვნებით ვიცოცხლებდი პატარას კიდევ, პატარას, სულ ცოტას ისე მინდოდა ჩრდილოეთისკენ ყოფნა, ნახვა აი თუნდ ვენეციისა, მინდოდა, მინდოდა, მაგრამ დღემდე ამისათვის გროში არ გამოჩნდა!..

პასუხს ვერ ვაძლევდი და ჩუმდა ვტიროდი, ის განაგრძობდა:

— და კიდევ... მინდოდა, მინდოდა ცოტა რამის გაკეთება. მაგრამ თუ ასე იყო საჭირო, — მე მზადა ვარ. და ბოლოს ასე მაინც უმჯობესი იქმნება.

პატარა ხანს გაჩუმდა, ფიქრს მიეცა, გარინდდა.

რომ გამოიფხიზლა, ისევ სიკვდილზე გააბა ლაპარაკი, მხოლოდ ეხლა სრული დამშვიდებული უბნობდა, ვით ფილოსოფოსი, შემეკითხა, შენთვის რომ შეერჩევიანებინათ სიკვდილი და სიცოცხლე, შენ რო-

მელს ამოირჩევდიო, ვცადე გამერთო და სხვა რამეზე ჩამომეგდო ბაასი, მაგრამ ის კვლავ სიკვდილს უბედუნდებოდა, ამბობდა, რომ ჩვენი მდგომარეობა დაბადებიდანვე, ვიდრე შევიცნობდეთ თავსა ჩვენსა, უდიდესი ბედნიერებააო და, უჭველია, სიკვდილის შემდეგაც იგივე მდგომარეობა განმეორდებაო. ამგვარად სიკვდილის ჟამი ბედნიერებას უდრის, თვით სიკვდილი კი მშვიდობასა და განსვენებასაო.

რადგანაც ექიპისაგან ვიცოდი, რომ ჩემი მეგობარი ცოცხალი კიდევ რომ დარჩენილიყო, სულ ერთია მომავალში თანდათან, აუცილებელი გართულება ელოდა სენისა და ბოლოს ტანჯვითი სიკვდილი, გულში უნდა დავყაბულეხეყავი, რომ ის მართალი იყო.

ის კვლავ განაგრძობდა:

— ჩემთვის რომ ეთქვათ-ემბლება სიკვდილისა არჩიეო, უარყოფდი საერთოდ აღიარებულ სიმბოლოს მის ასკეტურ ქრისტიანობისას, არ ავირჩევდი ჩონჩხს. მაკურია, ცივი, უსიამოვნო. ტყუილია...

რომ მეგობარი როგორმე გამერთო, ვკითხე — როგორ წარმოგიდგენია შენ სიკვდილი მეთქი. მის მქრალ, თხელ ბაგეზე ღიმილი აღიბეჭდა და ოცნებით წარმოსთქვა:

— სიკვდილი წარმოდგენილი მყავს მშვენიერ, ტურფა ყმაწვილად, ფრიად ღინჯია, გარნა მშვიდი. ჩაფიქრებული... ჰენიაა, გვერდზე გადავარდნილ, ჩამქრალ კერონით (ფაკელით) ხელში...

სხვა არაფერი უთქვამს. ჩაეძინა.

დიდხანს ვუვადებდა ყურს მის ღრმა სუნთქვას. ბოლოს მეც ძილი მომერია.

პატარა ხანს უკან, ყინვამ წამამახტუნა, გონს მოველ უცებ და პირველად მეგობარს გადავხედე. მაშინვე მივხედი, რომ გარდაცვლილიყო. მაინც მინდოდა გული დამერწმუნებინა და ხელზე წავავლე ხელი — ცივი იყო, ვითა ყინული.

მაგრამ გული არ შემკრობია, შიშის ზარი არ მიგრძნია, დამშვიდებული გაეფსწორე გაყინული თითები, ნელა მოვუხუტე ნახევრად ღია დარჩენილი თვალები, საბანი ცოტა ზევით ამოვუწიე.

შემდეგ სკამი გადავდგი უკან, საწოლთან რომ იდგა, მივედი ფანჯარასთან და ფარდა გადავწიე. მინდოდა განთიადზე მხეს პირველად შემოეხედნა მიცვალებულის პაწია, ლატაკ ოთახში. მზე მაღლე, მალე უნდა ამოსულიყო...

შემდეგ მიცვალებულის პირდაპირ დავჯექი და ცქერა დავუწყე... სანათი სახეს უშუქებდა, სახეს ათასჯერ და ათი-ათასჯერ რომ მიმხერდა ხოლმე მეგობრულის ღიმილით, ბაგეს, რომლისაგან მე მხოლოდ მეგობრობა, მხოლოდ ის, რაც კარგია, მშვენიერი, მესმოდა და რომელიც აღარასდროს მომმართავდა, აღარაფერს გამაგონებდა, აღარაფერს...

ისე მეჩვენებოდა, თითქოს ზემო ტუჩი ცოტა ჩავარდნოდა, ცხვირი გასწვეტიანებოდა და უფრო გასწორებოდა. და სახე მიცვალებულისა, ისე უღაზათო, უშნო სიცოცხლის დროს, ეხლა სამარად-ჟამო განსვენების ბეჭედ დაკრული, ტურფა, მშვენიერი მეჩვენებოდა. ზედ აღბეჭდოდა სიადიად სიკვდილისა.

წარბ-შეუხრელად შეგყურებდი ნეშტს, რომელიც ერთ დროს ჩემს მეგობარს წარმოადგენდა.

განქრა შიში სიკვდილისა.

ჩიკვილი-სიცოცხლის იღუმალეზაზე ვოცნებობდი. მომავლად უკანასკნელი სიტყვები, ერთმანეთს რომ გამოველაპარაკეთ და სიკვდილი საშინელი, საზარელი აღარ მომეჩვენა, არამედ როგორც მანუგეშებელი რამ, მშვიდი, წყნარი, უკანასკნელი, ერთგული მეგობარი...

და მრწამდა, რომ როცა შემდეგ მეც შემეხებოდა იგი თავისი სუნთქვით, მშვიდად გამანთავისუფლებდა, როცა მომიდუნდებოდა სახსრები, ძარღვები სიმარგეს, სიცოცხლეს დაჰკარგავდნენ, ძარღვები დამშვიდდებოდნენ, მე შევეგებებოდი სიკვდილს, როგორც მახარობელს მშვიდობისა და განთავისუფლებისას.

და მომეჩვენა, რომ მიცვალებულის თავთან, მის საწოლზე იდგა მშვენიერი ყმაწვილი, ჩაფიქრებული, დანადგლიანებული სახის. გვერდზე გადავარდნოდა კერეონი, ხელში რომ ეჭირა, და იგი ნელ-ნელა ჰქრებოდა...

სანგანიძე.

